

POSTANOWIENIE

Dnia 13 lipca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Artymiuk (przewodniczący)
SSN Jarosław Matras
SSN Małgorzata Wąsek-Wiaderek (sprawozdawca)

w sprawie **A. H.**

oskarżonej o czyn z art. 284 § 2 k.k. i in.,
po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu w dniu 13 lipca 2022 r.,
skargi prokuratora na wyrok Sądu Okręgowego w J. z dnia 20 kwietnia 2022 r.,
sygn. akt VI Ka [...], uchylający wyrok Sądu Rejonowego w J. z dnia 22 września
2021 r., sygn. akt II K [...] i przekazujący sprawę do ponownego rozpoznania,
na podstawie art. 539e § 2 k.p.k.

postanowił oddalić skargę.

UZASADNIENIE

A. H. zarzucono popełnienie 68 czynów, wymienionych kolejno w części wstępnej wyroku Sądu I instancji. Wyrokiem z dnia 22 września 2021 r., sygn. akt II K [...], Sąd Rejonowy w J. uznał oskarżoną A. H. za winną popełnienia „czynów opisanych w pkt 1, 2, 3, 6, 10, 11, 12, 14, 17, 18. 19, 21, 24 (przy przyjęciu, iż działała na szkodę A. P.), 26, 27 (przy przyjęciu, iż czyn ten jest tożsamy z zarzutem wskazanym w pkt 31 i stanowią jeden czyn), 30, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 42, 44, 45, 46, 56, 57, 61, 62, 63, 68 części wstępnej wyroku przy przyjęciu, iż stanowiły one ciąg przestępstw, tj. czynów z art. 284 § 2 k.k. w zw. z art. 12 § 1 k.k. oraz z art. 284 § 2 k.k. oraz z art. 244 k.k. i art. 284 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 91 § 1 k.k. i za to na podstawie art. 284 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 3 k.k. w zw. z art. 91 § 1 k.k. wymierzył jej karę roku i 3 miesięcy pozbawienia wolności

(pkt I). Ponadto Sąd Rejonowy uznał oskarżoną A. H. za winną popełnienia czynów opisanych w pkt 4, 5, 7, 8, 9, 13, 15, 16, 20, 22, 23, 25, 28, 29, 37, 41, 43, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 60, 64, 65, 66, 67 części wstępnej wyroku przy przyjęciu, iż stanowiły one ciąg przestępstw, tj. czynów z art. 286 § 1 k.k. i art. 244 k.k. i art. 286 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 91 § 1 k.k. i za to na podstawie art. 286 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 3 k.k. w zw. z art. 91 § 1 k.k. wymierzył jej karę roku i 3 miesięcy pozbawienia wolności (pkt III). Oskarżona została także uznana za winną popełnienia czynów opisanych w pkt 58 i 59 części wstępnej wyroku przy przyjęciu, iż stanowiły one ciąg przestępstw, tj. czynów z art. 244 k.k. w zw. z art. 91 § 1 k.k. i za to na podstawie art. 244 k.k. w zw. z art. 91 § 1 k.k. wymierzono jej karę 6 miesięcy pozbawienia wolności (pkt V). Kary jednostkowe zostały połączone i jako karę łączną wymierzono A. H. karę roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności (pkt VI). Wyrok zawierał ponadto rozstrzygnięcia w przedmiocie obowiązku naprawienia szkody (pkt II i IV), dowodów rzeczowych (pkt VII-X) i kosztów procesu (pkt XI-XII).

Powyższy wyrok Sądu I instancji został zaskarżony przez oskarżoną i jej obrońcę. Oskarżona w samodzielnie sporządzonej apelacji zarzuciła naruszenie przysługującego jej prawa do obrony oraz rażącą surowość wymierzonej jej kary roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności. Z treści apelacji można wywnioskować, że oskarżona domagała się uchylenia wyroku i przekazania sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania. Z kolei obrońca oskarżonej podniósł cztery zarzuty rażącej niewspółmierności kary, odnoszące się do kolejnych kar jednostkowych oraz kary łącznej i wniósł o wymierzenie oskarżonej kary ograniczenia wolności na podstawie art. 37a k.k.

Wyrokiem z dnia 20 kwietnia 2022 r., sygn. akt VI Ka [...], Sąd Okręgowy w J. uchylił zaskarżony wyrok Sądu I instancji i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Na powyższy wyrok skargę w trybie przepisów rozdziału 55a k.p.k. wniósł prokurator. Zaskarżył go w całości i zarzucił „naruszenie art. 437 § 2 *in fine* k.p.k. poprzez jego zastosowanie w niniejszej sprawie i błędne uznanie, iż zachodzą podstawy do ponowienia przewodu sądowego w całości, albowiem oskarżona A. H. została pozbawiona prawa do obrony, w sytuacji, gdy stwierdzone przez Sąd

uchybień nie wymagają przeprowadzenia na nowo przewodu w całości, a wskazują wyłącznie na konieczność uzupełnienia postępowania dowodowego w części, a także umożliwienia oskarżonej zajęcia stanowiska w zakresie tak przeprowadzonego postępowania i ewentualnego odniesienia się przez nią do już przeprowadzonych dowodów i ogłoszonych jej zarzutów”. Prokurator wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w J. do ponownego rozpoznania.

W pisemnej odpowiedzi na skargę obrońca oskarżonej wniósł o oddalenie skargi.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga nie zasługiwała na uwzględnienie, dlatego też Sąd Najwyższy postanowił ją oddalić.

Sąd odwoławczy uchylił zaskarżony wyrok z uwagi na poszanowanie prawa do obrony oskarżonej. Jak wynika z analizy akt sprawy, oskarżona od dnia 6 września 2021 r. przebywała w Zakładzie Karnym w W. (wydruk z NOE-SAD, k. 1029-1030). Także matka oskarżonej w dniu rozprawy wyznaczonej na dzień 8 września 2021 r. złożyła w biurze podawczym Sądu pismo z informacją, iż A. H. nie stawi się na rozprawie z powodu osadzenia w jednostce penitencjarnej (k. 1031). Informacje o pobycie oskarżonej w Zakładzie Karnym Sąd Rejonowy powziął więc przed terminem rozprawy w dniu 8 września 2021 r. Z wydruków z systemu NOE-SAD wynika, że Sąd I instancji uzyskał je o godz. 8:33 w dniu 8 września 2021 r., a informację od matki oskarżonej otrzymał tego samego dnia o godz. 8:30. Na rozprawie w tym dniu nie był obecny także obrońca oskarżonej, który z dniem 22 lipca 2021 r. wypowiedział stosunek obrończy (k. 1018), zaś wniosek dotychczasowego obrońcy o wyznaczenie A. H. obrońcy z urzędu w trybie art. 378 § 1 k.p.k. został uznany za bezprzedmiotowy (k. 1032). Oskarżona nie miała świadomości, iż w dniu 22 września 2021 r. został wydany wyrok skazujący i wnioskowała o wyznaczenie jej obrońcy z urzędu, oczekując na wyznaczenie kolejnego terminu rozprawy (k. 1047 i 1075). Z osobistej apelacji oskarżonej wynika, że chciała być obecna na rozprawie i ustosunkować się do treści postawionych jej zarzutów oraz wydanej w stosunku do niej opinii psychiatrycznej. Zaznaczyła, iż przebywając na wolności była obecna na wszystkich rozprawach. W uzasadnieniu

zaskarżonego wyroku Sąd odwoławczy podkreślił, że dotychczasowy obrońca oskarżonej jednocześnie z wypowiedzeniem stosunku obrończego złożył wniosek dowodowy o przeprowadzenie dowodu z opinii uzupełniającej biegłych lekarzy psychiatrów, formułując szereg zastrzeżeń do wydanej opinii, z której dowód przeprowadzono właśnie w dniu 8 września 2021 r. (w trybie art. 405 § 2-4 k.p.k.). Sąd Rejonowy nie wyznaczył oskarżonej obrońcy i nie określił jej terminu do ustanowienia obrońcy, oddalił wniosek dotychczasowego obrońcy o przeprowadzenie dowodu z opinii uzupełniającej. Zdaniem Sądu odwoławczego tego rodzaju procedowanie pozbawiło oskarżoną prawa do obrony, chociaż oskarżona w dostępny dla niej sposób, w najkrótszym możliwym terminie, powiadomiła Sąd *meriti* o pozbawieniu jej wolności.

Sąd Okręgowy jako podstawę swojego rozstrzygnięcia wskazał konieczność przeprowadzenia na nowo przewodu w całości. W kontekście tej przesłanki należy przywołać trafne stanowisko wyrażone w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2019 r., I KZP 3/19 (OSNK 2019, z. 6, poz. 31), zgodnie z którym „konieczność przeprowadzenia na nowo przewodu w całości, o której mowa w art. 437 § 2 zdanie drugie *in fine* k.p.k., jako powód uchylenia przez sąd odwoławczy zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, zachodzi wówczas, gdy orzekający sąd pierwszej instancji naruszył przepisy prawa procesowego, co skutkowało, w realiach sprawy, nierzetelnością prowadzonego postępowania sądowego, uzasadniającą potrzebę powtórzenia (przeprowadzenia na nowo) wszystkich czynności procesowych składających się na przewód sądowy w sądzie pierwszej instancji”.

Należy podkreślić, że konieczność uchylenia wyroku sądu *a quo* i przekazania sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania może wynikać z uchybień proceduralnych, których wystąpienie pozwala na całościowe zakwestionowanie przewodu sądowego. W orzecznictwie Sądu Najwyższego dotyczącym skargi na wyrok sądu odwoławczego za tego typu sytuację uznano m.in. niezasadne nieuwzględnienie wniosku oskarżonego o wyznaczenie obrońcy z urzędu na podstawie art. 78 § 1 k.p.k., przez co naruszono jego prawo do obrony (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 2019 r., IV KS 5/19), czy też brak zawiadomienia o terminach rozpraw jednego z trzech obrońców, których

może ustanowić oskarżony, co stanowi naruszenie przepisów postępowania (art. 117 § 1 k.p.k. i art. 6 k.p.k. w zw. z art. 77 k.p.k.), powodujące konieczność przeprowadzenia na nowo przewodu w całości (art. 437 § 2 *in fine* k.p.k.), nawet jeżeli oskarżony korzystał w toku postępowania przed sądem pierwszej instancji z pomocy dwóch innych obrońców (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2019 r., V KS 41/19).

Mając na względzie powyższe uwagi niewątpliwie konieczność przeprowadzenia przewodu na nowo w całości zmaterializowała się także w tej sprawie. Oskarżona dochowała należytej staranności i powiadomiła Sąd Rejonowy o pozbawieniu wolności, która to informacja dotarła do Sądu jeszcze przed terminem rozprawy. Pomimo powzięcia tej wiadomości, a więc należytego usprawiedliwienia nieobecności oskarżonej (wynikającego przecież nie tylko z wiadomości przekazanej pośrednio przez oskarżoną za pośrednictwem jej matki, ale również z systemu NOE-SAD), Sąd procedował pod nieobecność oskarżonej, która nie miała obrońcy. W stopniu oczywistym i rażącym naruszył tym samym jej prawo do obrony. Zwłaszcza, że na tym samym terminie rozprawy odmówił oskarżonej ustanowienia obrońcy z urzędu, oddalił inicjatywę dowodową zmierzającą do kwestionowania ustaleń w zakresie stanu zdrowia psychicznego oskarżonej, a następnie zamknął przewód sądowy, odebrał głosy końcowe od obecnych uczestników postępowania (pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego) i odroczył wydanie wyroku. Niewątpliwie w zaistniałej sytuacji, gdy oskarżona – za pośrednictwem dotychczasowego obrońcy – podjęła czynności zmierzające do podważenia wniosków opinii biegłych psychiatrów, a dodatkowo poinformowała Sąd o pozbawieniu jej wolności, Sąd nie powinien procedować pod jej nieobecność (art. 117 § 2 k.p.k.). Tego typu uchybienie, jako rzutujące na rzetelność postępowania, o której mowa w tezie uchwały I KZP 3/19, materializuje przesłankę konieczności przeprowadzenia na nowo przewodu w całości, nawet pomimo tego, że absencja oskarżonej dotyczyła wyłącznie jednego terminu rozprawy i terminu ogłoszenia wyroku (22 września 2021 r.). Oskarżona bowiem w żadnym razie nie zrzekła się prawa do udziału w rozprawie, co więcej podjęła wszelkie możliwe w tamtym momencie czynności, aby procedowanie odbywało się w jej obecności. Powodem uchylenia wyroku nie jest bowiem to, że określoną czynność dowodową

przeprowadzono pod nieobecność oskarżonej. Takie uchybienie rzeczywiście byłoby możliwe do konwalidowania w postępowaniu odwoławczym. Jednak w tej sprawie, jak słusznie wskazał Sąd odwoławczy, uniemożliwiono oskarżonej realizację podstawowego prawa do obrony w postaci udziału w rozprawie, wypowiedzenia się w przedmiocie wniosku dowodowego obrońcy o pozyskanie uzupełniającej opinii sądowo-psychiatrycznej, wypowiedzenia się do co tego, czy żąda uzupełnienia przewodu sądowego przed jego zamknięciem (art. 405 § 1 k.p.k.), wreszcie zabranie głosu w ramach głosów końcowych. W okolicznościach tej sprawy możliwość zabrania głosu na rozprawie odwoławczej nie może konwalidować braku odebrania głosu końcowego od oskarżonej przed Sądem I instancji, zwłaszcza mając na względzie okoliczności, w jakich doszło do zamknięcia przewodu sądowego (pod nieobecność obrońcy, który kwestionował ustalenia wynikające z opinii biegłych psychiatrów co do stanu zdrowia psychicznego oskarżonej).

Sąd Najwyższy z uwagi na prawne uwarunkowania skargi z rozdziału 55a k.p.k. jest uprawniony jedynie do stwierdzenia, czy uchylając wyrok sądu pierwszej instancji i przekazując sprawę do ponownego rozpoznania, Sąd odwoławczy kierował się podstawami wydania wyroku kasatoryjnego wskazanymi w art. 539a § 3 k.p.k. oraz czy takie rozstrzygnięcie było w konkretnej sprawie konieczne (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 czerwca 2021 r., III KS 1/21; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2021 r., V KS 13/21). Mając na względzie poczynione powyżej uwagi należy uznać, że w sprawie A. H. niewątpliwie istniały podstawy do wydania wyroku kasatoryjnego i zostały one należycie wskazane i uzasadnione przez Sąd Okręgowy.

Niezależnie od powyższego należy zauważyć, że w odniesieniu do oskarżonej A. H. nadal trwa stan obrony obligatoryjnej. Stan ten powstał z chwilą wydania postanowienia o dopuszczeniu dowodu z opinii sądowo-psychiatrycznej. Nie została bowiem wydana żadna decyzja procesowa w trybie art. 79 § 4 k.p.k. Nie można za taką uznać sytuacji, gdy „Przewodniczący poinformował” na rozprawie, że wobec treści opinii sądowo-psychiatrycznej w stosunku do oskarżonej nie zachodzi przypadek obrony obligatoryjnej (k. 1032). Z utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18

maja 2022 r., I KZP 10/21) wynika, że w takiej sytuacji brak obrońcy lub nieobecność obrońcy w ramach czynności, w której jego udział jest obowiązkowy, stanowi uchybienie, o którym mowa w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k.

Mając na uwadze powyższe należało orzec tak jak w części dyspozytywnej postanowienia.

[as]